

Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 6 hallituksen esityksen johdosta laiksi elokuvien arkistoinnista ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Eduskunta on päätöspöytäkirjan ottein 10 päivältä kesäkuuta 1983 lähettänyt sivistysvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi otsikossa mainitun hallituksen esityksen n:o 44 (1983 vp.).

Valiokunnassa ovat asian johdosta olleet kuuluttavina kulttuuriasiainneuvos Pekka Pekkonen opetusministeriöstä, lainsäädäntöneuvos Paavo Nikula oikeusministeriöstä, hallitusneuvos Kauko Karkela puolustusministeriöstä, johtaja Olli Alho Suomen elokuva-arkistosta, professori Toivo Palposki Valtionarkistosta, toimistopäällikkö Irmele Hovi Helsingin yliopistosta, arkistotoiminnan päällikkö Jyrki Stolt Oy Yleisradio Ab:sta, tutkija Kari Uusitalo Suomen elokuvasäätiöstä, elokuvaohjaaja Heikki Partanen Suomen Elokuvatuottajat ry:stä, puheenjohtaja Kurt Dahl Suomen Elokuvatoimistojen Liitosta, toimitusjohtaja Leo Nordberg Suomen Filmivalmistajien Liitosta ja Mainoselokuvaluottajain Liitosta, osastopäällikkö Matti Kemiläinen Oy Mainos-TV-Reklam Ab:sta, yhteiskuntatieteitten lisensiaatti Martti Soramäki Suomen elokuvakerhojen liitosta sekä professori, ohjaaja Edwin Laine Helsingistä. Valiokunta on myös tutustunut Suomen elokuva-arkiston toiminta- ja arkistotiloihin sekä lisäksi kuvalevytekniikkaan.

Hallituksen esitys

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että lailla säädettäisiin velvollisuus tallettaa kotimaiset elokuvat Suomen elokuva-arkistoon. Ulkomaisen tuottajan valmistama, Suomessa julkisen esityksen saanut elokuva talletettaisiin arkiston ja elokuvan oikeuksien haltijan välillä erikseen tehdyn sopimuksen perusteella. Samalla ehdotetaan tehtäväksi elokuvien arkistointilaista johtuvia muutoksia vapaakappalelakiin, tekijänoikeuslakiin sekä oikeudesta valokuvaan annettuun lakiin.

Valiokunnan kannanotot

Yleisperustelut

Valiokunta on käsitellyt asian ja hallituksen esityksen perusteluihin yhtyen pitää ehdotettua lainsäädäntöä tarpeellisena ja pääosin tarkoituksenmukaisena.

Elokuvien arkistointia koskeva erityislainsäädäntö on tärkeä kotimaisen elokuvataiteen ja -kulttuurin sekä elokuvatuotteen kannalta. Samalla uusi lainsäädäntö osaltaan edistää kansallisen kulttuurin tuotteiden säilyttämistä. Näin ollen valiokunta puoltaa hallituksen esityksen hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Valiokunta toteaa, että hallituksen esityksen tavoitteita ei kuitenkaan saavuteta yksistään lainsäädännön avulla. Nopean teknisen kehityksen sekä arkistoitavan aineiston voimakkaan lisääntymisen takia tarvitaan eri arkistoviranomaisten yhteistoimintaa. Ennen kaikkea Suomen elokuva-arkistolle annettavien tehtävien hoitaminen edellyttää kuitenkin asianmukaisten henkilö- ja muiden resurssien osoittamista elokuva-arkistolle. Tältä osin hallituksen perusteluissa annetaan valiokunnan käsityksen mukaan liian vaatimaton kuva arkistoinnin ja arkistomateriaalin käytön edellyttämistä voimavaroista. Valiokunta on tutustumiskäynnillään havainnut elokuva-arkiston henkilöstön määrän riittämättömyyden ja käytettävissä olevien varastotilojen epätyydyttävyyden. Varastotilat eivät missään suhteessa täytä arkistolle asetettavia vaatimuksia, vaan mm. vesijohtovuodot, puutteellinen ilmastointi ja tulipalon mahdollisuus ovat uhkana arkistomateriaalin säilymiselle. Valiokunta pitääkin välttämättömänä, että arkiston henkilökuntaa lisätään nykyisen henkilöstösuunnitelman mukaisesti ja että arkistolle osoitetaan riittävät toimitilat sekä asianmu-

kaiset, eri tallennelaatujen asettamat tekniset vaatimukset täyttävät arkistotilat.

Vaikka valiokunta pitää hallituksen esityksessä ehdotetun lainsäädännön toteuttamista periaatteessa tärkeänä ja kiireellisenä, valiokunta ei kuitenkaan kaikissa suhteissa voi puoltaa lakiehdotusten yksityiskohtaisia ehdotuksia. Valiokunta katsoo, että erityislaiksi tarkoitettun (*lex specialis*) elokuvien arkistointia koskevan lakiehdotuksen suhde yleislakeina pidettäviin (*lex generalis*) väpaakappalelakiin ja arkistolakiin (184/81) on täsmennettävä. Valiokunta ehdottaa myös rakenteellisia selvennyksiä ja muita tarkistuksia eräitten yksittäisten säännösten osalta siten kuin yksityiskohtaisista perusteluista tarkemmin ilmenee.

Yksityiskohtaiset perustelut

1. Laki elokuvien arkistoinnista

1 §. Lakiehdotuksen 10 §:n tarkoituksena on rajata lain soveltamisalan ulkopuolelle elokuvat, joihin sovelletaan arkistolakia. Säännöksen ilmaisu ei kuitenkaan ole onnistunut. Valiokunnan käsityksen mukaan rajausta kuuluu lakiehdotuksen 1 §:ään, koska valtion virastojen ja laitosten virkatyönään valmistamien tai valmistuttamien elokuvien arkistointi on jo arkistointilain nojalla järjestetty. Valiokunta ehdottaa puheena olevan rajaussäännöksen tekemistä 2 momenttiin.

Pykälän 2 momentin mukaan lakia ei sovelleta elokuvaan, jota ei ole tehty julkisesti esitettäväksi, ellei 5 §:n 2 momentista muuta johdu. Kun tällainenkin elokuva voi saada julkisen esityksen, on myös lakiehdotuksen 6 §:n mukaista kopiointimahdollisuutta voitava tämän jälkeen käyttää. Valiokunta ehdottaa tätä koskevan viittauksen lisäämistä 2 momenttiin.

3 §. Elokuva-aineiston tuhoamisesta voi valiokunnan käsityksen mukaan päättää vain omistaja. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että pykälästä poistettaisiin sanat ”tai haltija”.

Valiokunnalle on esitetty, että käsitettä ”elokuvan alkuperäisaineisto” täsmennettäisiin. Tämä olisi tärkeää, koska kuvaustilanteissa syntyy runsaasti niin sanottuja hukkaotoksia ja tekniikan kehityksen johdosta osa kuvanauhoista voidaan käyttää uudelleen. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan tarkoituksena on, että vain elokuvan valmistamiseen todella käytetty aineisto katsotaan alkuperäisaineistoksi. Kun pykälä koskee myös televisioyhtiöitä, jotka tuottavat runsaasti

ajankohtaisaineistoa, valiokunta korostaa pitäväänsä tärkeänä, että myös kuvanauhan aihepiiriin liittyvää, ohjelmasta esimerkiksi aikarajoitusten vuoksi poisjätettyä, myöhemmän tutkimustoiminnan kannalta merkittäväksi arvioitavaa materiaalia arkistoitaisiin. Tällaisten arviointien kannalta on tärkeää, että elokuva-arkiston ja televisioyhtiöiden hyvä yhteistyö jatkuu edelleen.

Erityisesti televisioyhtiöiden edustajat ovat katsoeet, että pykälän vaatimus arkiston kirjallises- ta kieltäytymisilmoituksesta lisää byrokratiaa. Tämä johtuu siitä, että televisioyhtiöt tuottavat maassamme eniten arkistoitavaa aineistoa, mutta yleismaailmalliseen tapaan huolehtivat itse sen arkistoinnista. Tämän vuoksi ja television arkistointimääräyksistä saamansa selvityksen perusteella valiokunta toteaa, että asia voidaan hoitaa myös siten, että elokuva-arkiston edustaja on läsnä television arkistointitoimikunnan kokouksessa, jolloin pöytäkirjan merkinnät täyttävät lain vaatimukset.

4 §. Pykälän nojalla elokuvan alkuperäisaineiston tallettamisvelvollisuus kuuluisi sen omistajalle tai haltijalle. Valiokunta ehdottaa säännöksen tarkistamista niin, että haltijan sijasta puhuttaisiin omistajan veroisesta määräysvallan käyttäjästä alkuperäis- tai ääniaineistoon.

5 §. Valiokunta katsoo, että pykälän 2 momenttiin sisältyvät säännökset liikkuvina kuvina katseltaviksi tarkoitettujen kuvatallenteiden luovuttamisesta on syytä muodostaa omaksi pykäläkseen (6 §), koska ne koskevat olennaisesti eri asiaa kuin kotimaisia elokuvia sääntelevä 1 momentti.

Tällöin on asianmukaista, että myös pykälän 3 momentista tehdään erillinen pykälä (7 §). Näistä muutoksista puolestaan seuraa, että jäljempänä seuraavien pykälien numerointi muuttuu.

6 § (*uusi*). Lakiehdotuksen 2 §:ään sisältyvään elokuvan määritelmään viitaten valiokunta ehdottaa, että 5 §:n 2 momentista muodostuvan 6 §:n ensimmäistä virkettä yksinkertaistetaan niin, että ”liikkuvina kuvina katseltavaksi tarkoitettujen kuvatallenteiden” sijasta käytetään käsitettä elokuva.

Valiokunnan huomiota on kiinnitetty siihen, että lakiehdotukseen ei sisälly tallenteiden viimeistä luovutusaikaa toisin kuin vapaakappalelakiin. Tämän korjaamiseksi valiokunta ehdottaa, että pykälää täydennetään viittauksella vapaakappalelakiin, jossa säädetään muun muassa luovutusten määräajoista, ilmoituksista, konkurssitapauksista jne. Elokuvien luovutusvelvollisuuden

uhkasakkotehoste määräytyisi kuitenkin elokuvien arkistoinnista annetun lain 11 (9) §:n eikä vapaakappalelain nojalla.

7 § (uusi). Pykälä muodostuu, kuten edellä on todettu, lakiehdotuksen 5 §:n 3 momentista. Valiokunta on tehnyt säännökseen pykälien uudelleen numeroinnista johtuvat tarkistukset.

Valiokunnan huomiota on kiinnitetty siihen, että eräissä tapauksissa tallenteen valmistaja saat-
taa joutua luovuttamaan arkistolle kaksi tallen-
netta 6 §:n nojalla ja yhden tallenteen 5 §:n
nojalla. Valiokunnan mielestä on asianmukaista,
että muun muassa tällaisissa tapauksissa harkita-
naan helpotusten myöntämistä luovutusvelvollis-
uudesta.

11 (9) §. Valiokuntakäsittelyssä on käynyt il-
mi, että pykälän 2 momenttiin sisältyvä uhkasak-
kosäännös on osittain päällekkäinen 1 momentin
rangaistussäännöksen kanssa. Valiokunnan mie-
lestä lain tavoitteiden kannalta on riittävää, että
vain 3 §:n vastainen tuhoaminen on rangaista-
vaa. Tallettamis- ja luovutusvelvollisia koskisi
vain uhkasakkomahdollisuus. Tämän ja edellä
pykälien numerointiin tehtyjen muutosten vuok-
si valiokunta ehdottaa, että 1 momentissa olevaa
rikosnimikettä täsmennetään ja että pykälää
muiltakin osin tarkistetaan.

Lakiehdotuksen 10 §. Edellä 1 §:n kohdalla
lausuttuun viitaten valiokunta ehdottaa, että
10 § poistetaan lakiehdotuksesta.

13 (12) §. Valiokunta on tarkistanut lain voi-
maantulon ajankohtaa. Valiokunta ehdottaa, että
laki tulisi voimaan 1 päivänä lokakuuta 1984.

2. Laki vapaakappalelain muuttamisesta

1 §. Voimassa olevaan vapaakappalelakiin si-
sältyvät myös säännökset elokuvien luovuttami-
sesta. Tallenteet toimitetaan lain 1 §:n 1 mo-
mentin mukaan Helsingin yliopiston kirjastolle,
joka toimittaa nämä tallenteet edelleen elokuva-
arkistolle. Lakiehdotuksen tarkoituksena on, että
elokuvatallenteet lähetettäisiin suoraan elokuva-
arkistolle. Tältä osin lakiehdotus merkitsee mel-
koista työnsäästöä ja toiminnan tehostamista.

Lakiteknisesti edellä kerrottu ehdotetaan to-
teutettavaksi siten, että elokuva rajattaisiin va-
paakappalelain soveltamisalan ulkopuolelle ja
lain luovutusvelvollisuutta vastaava säännös elo-
kuvan osalta otettaisiin elokuvien arkistoinnista
annettavaan lakiin. Valiokunta on kuitenkin
edellä uuden 6 §:n kohdalla ehdottanut pykälän

täydentämistä viittauksella vapaakappalelakiin.
Tästä puolestaan seuraa, että myös vapaakappale-
lain 1 §:n 2 momenttia on muutettava siten, että
sekä elokuvien arkistointilain että vapaakappale-
lain soveltuvuus näkyy.

2 §. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan
kuvalevyille voidaan valmistaa myös muita kuin
liikkuvia kuvia (ns. still-levyt). Tällä hetkellä
näyttää siltä, että kuvalevyä tullaan käyttämään
erityisesti ns. opetuspaketeissa. Näin ollen ei ole
syytä poistaa pykälästä sanaa "kuvalevy". Tämän
vuoksi valiokunta ehdottaa säännöksen jättämistä
ennalleen, jolloin se on poistettava lakiehdotuk-
sesta.

Valiokunnalle on esitetty, että videoaineistoa
sisältävien opetuspakettien luovuttaminen jää la-
kiuudistuksessa epäselväksi. Valiokunta katsoo,
että varsinkin valiokunnan ehdottamien muutos-
ten jälkeen on selvää, että ne on elokuva-arkis-
tointilain voimaantulon jälkeenkin luovutettava
Helsingin yliopiston kirjastolle.

Voimaantulosäännös. Lain voimaantulon ajan-
kohtaa on tarkistettu. Valiokunta ehdottaa, että
laki tulisi voimaan 1 päivänä lokakuuta 1984.

3. Laki tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteelli- siin teoksiin annetun lain muuttamisesta

Lain nimike ja johtolause. Hallituksen esityk-
sen antamisen jälkeen puheena olevaa lakia on
muutettu 8 päivänä kesäkuuta 1984 annetulla
lailla (442/84), joka tulee voimaan 15.6.1984.
Tuossa yhteydessä lain nimike on muutettu teki-
jänoikeuslaiksi. Valiokunta on tästä johtuen
muuttanut lain nimikkeen ja tarkistanut johto-
lauseita.

45 ja 46 §. Edellä mainitulla 8 päivänä kesä-
kuuta 1984 annetulla lailla on po. 45 ja 46 §:ää
muutettu siten, että kummassakin pykälässä vii-
tataan lain 26 a — 26 h §:ään. Valiokunta on
lisännyt tämän viittauksen 45 ja 46 §:ään.

Voimaantulosäännös. Valiokunta ehdottaa, et-
tä laki tulisi voimaan, samoin kuin edelliset,
1 päivänä lokakuuta 1984.

4. Laki oikeudesta valokuvaan annetun lain 6 §:n muuttamisesta

Voimaantulosäännös. Valiokunta ehdottaa, et-
tä laki tulisi voimaan, samoin kuin edelliset,
1 päivänä lokakuuta 1984.

Edellä olevan perusteella sivistysvaliokunta kunnioittaen ehdottaa,

että hallituksen esitykseen sisältyvät lakiehdotukset hyväksyttäisiin näin kuuluvina:

1.

Laki

elokuvien arkistoinnista

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Tämä laki ei koske puolustusvoimia tai rajavartiolaitosta varten tehtyä elokuvaa, eikä muuta elokuvaa, johon on sovellettava arkistolakia (184/81). Tätä lakia ei sovelleta myöskään elokuvaan, jota ei ole tehty julkisesti esitettäväksi, ellei 6 tai 8 §:stä muuta johdu.

2 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

3 §

Kotimaisen tuottajan valmistaman elokuvan negatiivia, alkuperäispositiivia tai muuta vastaavaa alkuperäisaineistoa ja siihen liittyvää ääniaineistoa ei saa tuhota ennen kuin sen omistaja (*poist.*) on tarjonnut sitä Suomen elokuva-arkistolle, jäljempänä arkisto, korvauksetta säilytettäväksi ja arkisto on kirjallisesti kieltäytynyt siitä vastaanottamasta.

4 §

Kotimaisen tuottajan valmistaman, muun kuin yksinomaan televisiota varten tehdyn elokuvan alkuperäisaineiston omistajan (*poist.*) on viiden vuoden kuluessa elokuvan tarkastamisesta talletettava alkuperäisaineisto ja siihen liittyvä ääniaineisto arkistoon tai muuhun arkiston tähän tarkoitukseen hyväksymään, elokuvan säilymisen vaatimat tekniset edellytykset täyttävään säilytys-tilaan. Jollei elokuvaa ole tarkastettava, lasketaan edellä tarkoitettu määräaika sen valmistumisesta. *Mitä tässä momentissa säädetään omistajasta, koskee vastaavasti sitä, joka muuten on oikeutettu määräämään alkuperäisaineiston ja siihen liittyvän ääniaineiston tallettamisesta.*

(2 mom. kuten hallituksen esityksessä)

5 §

(Kuten hallituksen esityksen 5 §:n 1 mom.)
(2 ja 3 mom. *poist.*)

6 § (5 §:n 2 mom.)

*Jos elokuvasta valmistetaan vähintään 50 tallennetta, valmistajan on luovutettava niistä kaksi arkistolle korvauksetta. Vastaavasti on tällaisen tallenteen maahantuottajan luovutettava kaksi kappaletta jokaista vähintään 50 kappaleena maahantuomaansa tallennetta, jos tallenne on valmistettu ulkomailla ja on tarkoitettu pääasias-
sa Suomessa levitettäväksi tai on Suomessa levittämistä varten erikseen suunniteltu. Luovutusvelvollisuuden täyttämiseksi on lisäksi soveltuvin osin noudatettava, mitä vapaakappalelaissa (420/80) on säädetty, jollei tästä laista muuta johdu. Mitä vapaakappalelaissa on säädetty Helsingin yliopiston kirjastolle toimitettavista ilmoituksista ja kirjaston tehtävistä, sovelletaan elokuvien osalta arkistoon.*

7 § (5 §:n 3 mom.)

Arkisto voi erityisestä syystä myöntää helpotuksia 5 ja 6 §:ssä tarkoitettua luovutusvelvollisuudesta.

8—10 §

(Kuten hallituksen esityksen 6—8 §)

11 (9) §

Joka tahallaan tai törkeästä tuottamuksesta tuhoaa elokuvan vastoin 3 §:n säännöksiä (*poist.*) on tuomittava elokuvan tuhoamiskiel-
lon rikkomisesta sakkoon.

Lääninhallitus voi arkiston pyynnöstä velvoittaa sakon uhalla 4, 5 tai 6 §:ssä tarkoitettua tallettamis- tai luovuttamisvelvollisuutensa laiminlyöneen, taikka sen, jonka on 8 §:n nojalla annettava elokuva kopioitavaksi, täyttämään velvollisuutensa. Päätökseen, jolla uhkasakko on asetettu, ei saa hakea erikseen valittamalla muutosta.

10 §

(*Poist.*)

12 §

(Kuten hallituksen esityksen 11 §)

13 (12) §

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä *lokakuuta* 1984.

Tätä lakia sovelletaan elokuvaan, joka on tarkastettu, tai jollei elokuvaa ole tarkastettava,

valmistunut 1 päivänä *lokakuuta* 1984 tai sen jälkeen. Sitä ennen tarkastetun tai valmistuneen kotimaisen elokuvan negatiivia tai alkuperäispositiivia tai muuta vastaavaa alkuperäisaineistoa ja siihen liittyvää ääniaineistoa ei kuitenkaan saa tuhota ennen kuin niitä on tarjottu arkistolle ja arkisto on kieltäytynyt niitä vastaanottamasta niin kuin 3 §:ssä on säädetty.

2.

Laki

vapaakappalelain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 12 päivänä *kesäkuuta* 1980 annetun vapaakappalelain (420/80) 9 §:n 3 momentti sekä *muutetaan* 1 §:n 2 momentti (*poist.*) näin *kuuluvaksi*:

1 §

— — — — —
Elokuvaan sovelletaan tätä lakia siten kuin elokuvien arkistoinnista annetusta laista (/) ilmenee.

2 §
(*Poist.*)

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä *lokakuuta* 1984.

3.

Tekijänoikeuslaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan (*poist.*) 8 päivänä *heinäkuuta* 1961 annetun *tekijänoikeuslain* (404/61) 45 §:n 3 momentti ja 46 §:n 2 momentti, sellaisina kuin ne ovat 8 päivänä *kesäkuuta* 1984 annetussa laissa (442/84) sekä

lisätään 12 §:ään uusi 2 momentti seuraavasti:

12 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

45 §

— — — — —
Tässä pykälässä tarkoitettuun esityksen laitteeseen ottamiseen, saattamiseen yleisön saataviin ja siirtämiseen on vastaavasti sovellettava, mitä 3 §:ssä, 11 §:n 1—3 momentissa, 12 §:n 2 momentissa, 14 §:n 1 momentissa, 17, 20 ja 21 §:ssä, 22 §:n 1 momentissa, 26 a—26 b, 27—29 §:ssä sekä 41 ja 42 §:ssä on säädetty.

46 §

— — — — —
Menettelyyn, johon 1 momentin mukaan vaaditaan valmistajan suostumus, on vastaavasti sovellettava, mitä 11 §:n 1—3 momentissa, 12 §:n 2 momentissa, 14 §:n 1 momentissa, 17 ja 21 §:ssä, 22 §:n 1 momentissa *sekä* 26 a—26 b §:ssä on säädetty.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä *lokakuuta* 1984.

4.

Laki**oikeudesta valokuvaan annetun lain 6 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti lisätään oikeudesta valokuvaan 8 päivänä heinäkuuta 1961 annetun lain (405/61) 6 §:ään uusi näin kuuluva 2 momentti:

6 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä *lokakuuta* 1984.

Helsingissä 12 päivänä kesäkuuta 1984

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Astala, varapuheenjohtaja Holvitie, jäsenet Ala-Kapee, Elo, Eskelinen, Hirvelä, Isohookana-Asunmaa, Jaa-

konsaari, Kalliomäki, Norrback, Pohjanoksa, Riihijärvi, Ronkainen, Roos, Tiuri ja Uosukainen sekä varajäsen Dromberg.